

УДК 351.824

Юлія Поліщук

аспірантка кафедри економічної політики та менеджменту
ХРІДУ НАДУ при Президентіві України, м. Харків, Україна
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6362-9445>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ЗАСАДАХ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто передумови виникнення концепції сталого розвитку й еволюційні процеси становлення і розвитку у світі, а також наведено визначення сталого розвитку і його основне завдання. Охарактеризовано основні етапи формування та реалізації державної політики сталого розвитку в Україні. Визначено основні принципи сталого розвитку. Досліджено змістовий аспект цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку України. Наголошено, що збалансований розвиток в економічній, соціальній та екологічній сферах можливий за умови впровадження нових «зелених» більш ефективних підходів у сфері сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки.

Ключові слова: державна політика; сталий розвиток; цілі сталого розвитку; «зелена» економіка.

Yuliia Polishchuk

PhD student of the Economic Policy and Management Department,
KRIPA NAPA under the President of Ukraine, Kharkiv
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6362-9445>

STATE POLICY OF FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT THE BASED ON «GREEN» ECONOMY IN UKRAINE

Problem setting. The need to form a state policy of sustainable development the based on «green» economy and its implementation in Ukraine conditioned as internal socio-economic and environmental conditions and international obligations. The implementation of this policy is based on alternative energy and fuel sources, environmentally friendly production technologies, clean technologies in agriculture, «green building», as well as programs for cleaning air, water and soil from pollution, recycling and waste disposal. Many scientists are researching this topic, developing new concepts.

Recent research and publications analysis. Theoretical aspects of the concept of sustainable development (historical stages of strategy, principles) the based on «green» economy have been covered in the scientific works of the following scientists: Z.M. Buryk, V.G. Kostenko, Ya. I. Fedyshyn, Yu. B. Fedun, NO Krasnikov, T.P. Galushkin, L.A. Musin and others. However, they remain unresolved and require further research into the issue of sustainable development based on a «green» economy due to changes in world society.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. The concept of state policy of sustainable development based on «green» economy now actively discussed at the international, national levels and among scientists. Despite this, in Ukraine the peculiarities of the functioning of the state policy of sustainable development based on the «green» economy are insufficiently studied. Therefore, there is need for systematization of scientific and practical knowledge to determine the basic concepts of sustainable development and «green» economy and to reveal the main conditions for the transition to this concept in Ukraine.

Paper main body. The article considers the preconditions for the emergence of the concept of sustainable development and the evolutionary processes of formation and development in the world, as well as defines sustainable development and its main task. The main stages of formation and implementation of the state policy of sustainable development in Ukraine described. The basic principles of sustainable development are determined. The semantic aspect of the goals of sustainable development studied taking into account the specifics of the national development of Ukraine. It emphasized that balanced development in the economic, social and environmental spheres is possible under the condition of introduction of new «green» more effective approaches in the field of sustainable development based on «green» economy.

This paper actualizes the problems of society's transition to priority innovative areas of sustainable development and the «green» economy. Priority state policy based on the introduction of innovative environmentally friendly technologies that will ensure the sustainable development of society in the strategic perspective. The author analyzes the concept as an important component of socio-economic development of the state, shows its importance for the national economy. Involvement of strategic priorities of «green» economic potential of the regions of Ukraine as a basis for the formation of «growth points» and «economic development» at the state level was justified. The paper proves that sustainable development and a «green» economy contribute to solving several systemic problems of regions in Ukraine: it reduces energy production, stimulates the transition to alternative energy, which creates jobs and improves the quality of life in the regions.

Conclusions of the research and prospects for further studies. Therefore, Ukraine needs to start the process of green economic development. Public authorities must create the necessary conditions conducive to the introduction of modern and environmentally friendly means of production. Today there is no «universal» recipe for implementing public policy strategies for «green» growth. The transition to a state policy of sustainable development based on the «green» economy depends on a number of political and institutional conditions, the level of economic development.

Key words: public policy, sustainable development, sustainable development goals, «green» economy.

Постановка проблеми. Концепція державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки розглядається як головний напрямок та основа державної політики, який реалізується на принципах еколого-безпечного розвитку в масштабах єдиного еколого-економічного простору на найближчі роки.

Зараз в Україні на застарілих енергонеефективних підприємствах, використовуються екологічно шкідливі технології, тому зміна моделі економіки на нову «зелену», є стратегічним пріоритетом розвитку та дає змогу забезпечити національну безпеку в країні.

Необхідність формування державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки та її реалізація в Україні спричинена як внутрішніми соціально – економічними та екологічними умовами так і міжнародними зобов'язаннями.

Реалізація даної політики ґрунтується на альтернативних джерелах енергії і палива, технології екологічно чистого виробництва, чистих технологіях у веденні сільського господарства, «зеленому будівництві», а також програмах очищення повітря, води і ґрунту від забруднень, переробки та утилізації відходів тощо. Багато вчених досліджують цю тему, розробляють нові концепції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти концепції сталого розвитку (історичні етапи становлення стратегії, принципи) на засадах «зеленої» економіки висвітлили в наукових працях таких вчених: З. М. Бурик, В. Г. Костенко, Я. І. Федішин, Ю. Б. Федунь, Н. О. Краснікова, Т. П. Галушкіна, Л. А. Мусіна та ін. Проте залишаються недостатньо вирішеними і потребують подальшого дослідження питання сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки у зв'язку зі змінами світового суспільства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Концепція державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки сьогодні активно обговорюється на міжнародному, національному рівнях і у колі науковців. Незважаючи на це, в Україні в недостатній мірі досліджуються особливості функціонування державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки. Тому, постає необхідність систематизації наукових та практичних знань, щодо визначення основного поняття сталого розвитку і «зеленої» економіки та розкрити основні умови для переходу до цієї концепції в Україні.

Мета статті. Узагальнення теоретичних основ концепції сталого розвитку та основних етапів формування та реалізації державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки й дослідити змістовий аспект цілей сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Концепція сталого розвитку є моделлю розвитку цивілізації, покликаною забезпечити світовий баланс між рішенням соціально-економічних і екологічних проблем. Головним завданням сталого розвитку є задоволення людських потреб і прагнень.

Таблиця 1

Основні історичні етапи становлення концепції сталого розвитку

Період	Вчені	Основні характеристики
Початок XX ст.	В. І. Вернадський	Висунуто концептуальні засади сталого розвитку як вчення про ноосферу, в основі якого знаходиться ідея гармонізації взаємодії суспільства і природи.
Середина XX ст.	Дж. Форрестер Деніс і Доннела Медоуз, А. Печчеи	Громадське обговорення проблем сталого розвитку в міжнародному масштабі на конференції ООН в м. Стокгольм (1972 г). Реальне економічне зростання можливий лише при раціональному використанні природних ресурсів.
Кінець XX ст.	Комісія Г. Х. Брундтланд	Сформульовано визначення «сталий розвиток». У підготовленому документі «Порядок денний в XXI столітті» одним із пріоритетних завдань проголошується підвищення якості життя населення планети без збільшення масштабу використання природних ресурсів до ступеня, що перевищує можливості Землі як екологічної системи.
Початок XXI ст.	-	На Конференції ООН зі сталого розвитку Ріо + 20 (2012 р) багато уваги приділяється «зеленій» економіки та інституційним основам для сталого розвитку. На Саміті ООН у м. Нью-Йорк (вересень 2015 р) прийнято Цілі сталого розвитку на період 2016-2030 рр.

Що стосується поняття «сталий розвиток», з моменту його появи, спостерігається значна кількість його тлумачень. Залежно від сфери діяльності автори – фахівці – роблять акцент на тих або інших аспектах.

В 1987р. головою Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН Гру Харлем Брундландом було вперше сформульовано поняття сталого розвитку у доповіді «Our Common Future» («Наше спільне майбутнє»). Термін трактується достатньо просто і конкретно: це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [8].

Офіційно під терміном «сталий розвиток» прийнятим на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, розуміється «процес розбудови держави на основі

узгодження і гармонізації соціальної, економічної та екологічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь» [4].

У поняття «sustainable development» в українській мові є кілька варіантів перекладу (для прикладу, стійкий розвиток). Проте, офіційним поняттям в Україні визнано «сталий розвиток», він найбільш відповідає англійському терміну. Також у своїх роботах, українські науковці використовують термін збалансований розвиток, який на їхню думку, більш описує суттєвість розвитку як процес утримання еколого-економічного і соціального балансу.

Сталий розвиток відноситься до моделі людського розвитку, в рамках якої використання ресурсів спрямоване на задоволення людських потреб з одночасним забезпеченням сталості природних систем та навколишнього середовища, щоб ці потреби могли бути задоволені не тільки для нинішнього, а й для майбутніх поколінь. Він вимагає чіткого підходу до використання ресурсів. Такий підхід пов'язаний із здатністю людства розумно використовувати, створювати і фінансувати ресурси, що становлять основу нашої економіки [8].

Основними принципами сталого розвитку є [5]:

- забезпечення гармонізації співіснування людини і природи;
- реалізація права на справедливе задоволення потреб і рівність можливостей розвитку сучасних і майбутніх поколінь;
- невід'ємність захисту і підтримання належного стану навколишнього природного середовища у процесі розвитку суспільства;
- відповідальність держави за погіршення стану навколишнього природного середовища;
- нарощування національного потенціалу країни для забезпечення сталого розвитку;
- здійснення заходів щодо екологізації господарської діяльності, усунення причин негативного антропогенного впливу на якість навколишнього середовища, а не його наслідків;
- забезпечення в установленому законодавством порядку доступу населення до екологічної інформації, включаючи інформацію про небезпечні матеріали та види діяльності;
- зменшення різниці рівнів життя різних верств населення і подолання бідності тощо.

Найосновніше для переходу до державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки є об'єднання економічної й екологічної політик. Цей процес надасть можливість для виникнення нових джерел економічного розвитку, що зі свого боку, знизить тиск на природний капітал. Крім того, така інтеграція, є основою для підвищення соціальної справедливості та запровадження нових стратегій збалансованого розподілу екологічних витрат.

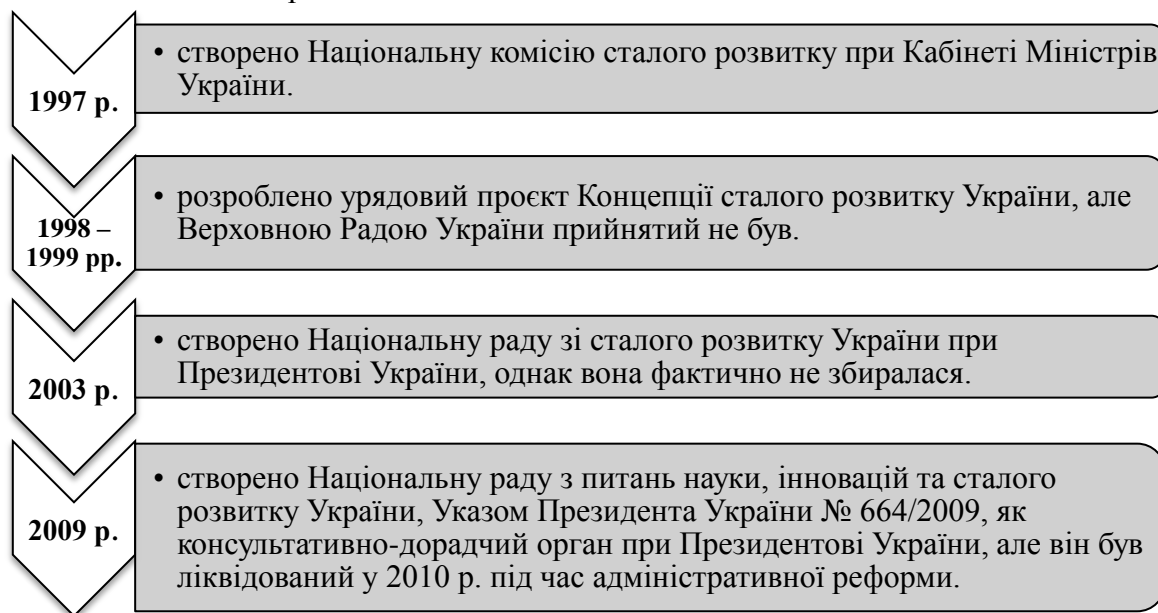
Також у різні періоди формуванням та реалізацією державної політики у сфері сталого розвитку опікувалися РНБО, Мінекономіки, Мінприроди, МОНмолодьспорт України [3].

При цьому від складного і напруженого процесу становлення державних інституцій, формування нових суспільно-політичних відносин, засад соціально-економічного реформування і розроблення ідеології сталого розвитку як підґрунтя державної стратегії XXI століття, починаючи з другої половини минулого десятиріччя в Україні зроблено рішучі кроки до реалізації політики сталого розвитку на національному рівні.

За рішеннями Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, місцевих органів виконавчої влади було розроблено програмні документи, в яких враховано принципи сталого розвитку, спрямовані на розв'язання національних, регіональних і глобальних проблем зокрема, в 2003 році затверджено Комплексну програму реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003–2015 роки. Передбачалось, що виконання завдань цієї Програми стане важливою складовою стратегічного планування переходу України до сталого розвитку та інтегрування її в європейське і світове

співтовариство. При цьому вперше програма визначала стратегію і шляхи розв'язання глобальних та загальносуспільних проблем в Україні з метою забезпечення сталого розвитку, а отже, є важливою складовою державної політики, орієнтованої на забезпечення економічного зростання, соціального розвитку, створення безпечних умов для життя людини й відтворення навколишнього природного середовища.

Досвід формування та реалізації української державної політики зі сталого розвитку має приблизно п'ятнадцять років:

Навесні 2010 року Європейська Комісія розпочала розробку нової стратегії сталого зростання та забезпеченням робочими місцями населення. Її метою є виведення Європи з кризи та підготовка економіки ЄС до трьох основних довгострокових викликів сьогодення: сталого зростання, ресурсозбереження та старіння населення. Стратегія отримала назву «Європа-2020» і покликана замінити Лісабонській договір 2000 року. За наріжний камінь посилення конкурентоздатності європейської економіки прийнято інновації та «зелене» зростання [2].

Україна ратифікувала основні міжнародні документи, що забезпечують досягнення цілей і побудову системи державного регулювання для досягнення сталого розвитку держави. Основоположними документами до 2020 року, за допомогою яких в Україні запроваджуються принципи сталого розвитку, були: «Концепція сталого розвитку населених пунктів», «Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»», «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року» тощо [1].

У 2015 р. в Україні було прийнято стратегічний документ «Україна 2020», який значною мірою був націлений на труднощі, що стоять перед країною, щодо нинішньої соціально-економічної й екологічної ситуації та вирішення проблем з євроінтеграцією.

Стратегія сталого розвитку «України – 2020» складалася з чотирьох напрямків: сталий розвиток країни; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість; гордість за Україну в Європі та світі. «Стратегія–2020» включає в себе 62 реформи. З них пріоритетними визначені 8 реформ та 2 програми. Визначено 25 ключових показників успішності розвитку країни [9].

Як першочерговими кроками були визначені: реформа системи національної безпеки і оборони, оновлення влади та антикорупційна реформа, судова реформа та реформа правоохоронної системи, децентралізація та реформа державного управління, дерегуляція та розвиток підприємництва, реформа системи охорони здоров'я і податкова реформа.

Також серед пріоритетів були визначені дві головні програми, а це: енергонезалежність і популяризація України у світі, та просування інтересів держави у світовому інформаційному просторі [9].

На сьогодні в Україні вже зроблено рішучі кроки до офіційного визнання всесвітньої стратегії сталого розвитку: створено Національну комісію сталого розвитку України, розроблено Цілі сталого розвитку, затверджено Концепцію та Стратегію національної екологічної політики України до 2030 року, розробляється Національний План дій з охорони навколишнього природного середовища на 2020–2025 роки, розроблено проєкт Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, тощо. Крім того, як свідчать оцінки міжнародних експертів, за станом реалізації «Цілей сталого розвитку» (ЦСР) Україна знаходиться на рівні інших країн пострадянського простору.

Після розроблення універсальних рамок ЦСР у багатьох країнах світу було здійснено адаптацію ЦСР та встановлено цільові показники розвитку з урахуванням специфіки національної ситуації. Підсумковим документом Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань [6].

З метою забезпечення національних інтересів України, щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина Президент України постановив:

Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [7]:

- 1) подолання бідності;
- 2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;
- 3) забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці;
- 4) забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
- 5) забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат;
- 6) забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією;
- 7) забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх;
- 8) сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх;
- 9) створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;
- 10) скорочення нерівності;
- 11) забезпечення відкритості, безпеки життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів;
- 12) забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва;
- 13) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;
- 14) збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку;
- 15) захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і

повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття;

16) сприяння побудові миролюбного и відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях;

17) зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

Вказані 17 цілей є розвитком успіху Цілей сталого розвитку, крім того, серед інших пріоритетів, вони також охоплюють нові сфери, такі як «зелена» економіка, кліматичні зміни, економічна нерівність, інновації, стале споживання, мир і справедливість. Цілі є взаємопов'язаними — ключем до успіху в одній із них є вирішення питань, загалом пов'язаних із іншими [11].

Інклюзивний процес адаптації Цілей сталого розвитку (ЦСР), який був адаптований до національного контексту розвитку, призвів до створення національної системи ЦСР, що складається з 86 національних цілей із 183 показниками моніторингу. Уряд створив Міжвідомчу робочу групу з ЦСР. Визначено відповідальність міністерств за цілі ЦСР, Президент України видав Указ, що встановлює ЦСР як еталон для програмування та прогнозування документів, розроблена система моніторингу ЦСР, проведена оцінка включення ЦСР у національне та субнаціональне планування. Цільові цілі ЦСР були включені в 162 урядові нормативно-правові акти (4300 запланованих заходів). У березні 2020 року новий Кабінет Міністрів прийняв свою Програму, підтверджуючи прихильність ЦСР [10].

Основні умови для переходу до державної політики «зеленої» економіки в контексті сталого розвитку:

- якісне перетворення техніко-технологічного способу виробництва, який повинен забезпечувати збереження екологічних систем та їх здатність служити основою довгострокового розвитку;
- зміни в галузевій структурі економіки з акцентом на розвиток екологічно нейтральних її секторів, включаючи сферу послуг, освіти;
- модифікація ціннісних і цільових орієнтирів національної макроекономічної політики, реалізація політики екологічного регулювання, яка орієнтує господарські ланки на природоохоронні інвестиції та інновації;
- формування екологічно безпечної моделі ринкових відносин, коригування ринкових провалів в природоохоронній сфері;
- формування соціально-політичної структури суспільства, що забезпечує участь усіх громадян в процесах прийняття природоохоронних рішень;
- відображення принципів сталого розвитку в системі міжнародних торгових і фінансових відносин;
- зміна масових культурних уявлень і стереотипів, що визначають поведінку соціуму і впливають на вироблення і реалізацію природоохоронних рішень.

Висновки. Отже, успіх України у майбутньому залежить не лише від політичної, а й економічної модернізації суспільства загалом, враховуючи, що питома вага інноваційної продукції в нашій країні не перевищує 1% (цей показник для Фінляндії становить більш ніж 30%, Італії, Португалії, Іспанії – 10–20%) від загального обсягу. Для модернізації виробництва та структурним змінам заважають накопичені роками системні проблеми, такі як: переважаючі експортно-сировинні виробництва та кланів, які чинять опір переходу на міжнародні стандарти енерго- та ресурсоефективності; неефективна податкова політика, що стимулювала розвиток сировинних галузей та спекулятивних послуг, мінімізацію податкових зобов'язань; неефективна система бюджетної підтримки, що сприяла проїданню отриманих субсидій у сільському господарстві та видобувних галузях; високий рівень навантаження

соціальних виплат на економічну діяльність, невідповідність динаміки заробітної плати та продуктивності праці.

В Україні необхідно запустити процес зеленого економічного розвитку. Державні органи повинні створювати для цього необхідні умови, сприятливі для запровадження сучасних і екологічно безпечних засобів виробництва. На сьогодні немає «універсального» рецепту для реалізації стратегій державної політики «зеленого» зростання. Перехід до державної політики сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки залежить від низки політичних та інституційних умов, рівня розвитку економіки тощо.

Література.

1. Бурик З. М. Теоретико-методологічні засади державного регулювання сталого розвитку України: дис. ...канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 468 с.
2. Галушкіна Т. П., Мусіна Л. А., Потапенко В. Г. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні: навч. посіб. ; за наук. ред. Т. П. Галушкіної. Київ: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с. URL: <http://www.dea.edu.ua/img/source/Book/1.pdf>
3. Державна політика сталого розвитку на засадах «зеленої» економіки. *Аналітична записка*, 2013. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/derzhavna-politika-stalogo-rozvitku-na-zasadakh-zelenoi-ekonomiki>
4. «Зелена» економіка: від глобальної концепції до реалій місцевого розвитку: монографія. / Н. В. Стукало та ін. Дніпро, 2018. 352 с. URL: <https://issuu.com/arthurmkrtychyan/docs/05-04>
5. Костенко В. Г., Федішин Я. І., Голубовська О. В. Концепція сталого розвитку України. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2013. Т. 15. № 3(4). С. 387–391. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2013_15_3%284%29_64
6. Національна доповідь Цілі сталого розвитку: Україна. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf
7. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р. Офіційний вісник Президента України. 2019. № 21. С. 17.
8. Сталий розвиток. URL: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/staluy-rozvytok.html>
9. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: цілі, напрями, пріоритети. URL: <https://lawyersunion.org.ua/strategiya-stalogo-rozvytku-ukrayina-2020-tsili-napryamy-priorytety/>
10. Sustainable Development Goals. Knowledge platform: Voluntary National Review 2020. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/memberstates/ukraine>
11. UNITED NATIONS UKRAINE. Глобальні цілі сталого розвитку 2015–2030. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>

References.

1. Buryk Z. M. Teoretyko-metodolohichni zasady derzhavnoho rehuliuвання staloho rozvytku Ukrainy: dys. ...kand. nauk z derzh. upr. Kyiv, 2018. 468 s.
2. Halushkina T. P., Musina L. A., Potapenko V. H. Osnovni zasady vprovadzhennia modeli «zelenoi» ekonomiky v Ukraini: navch. posib. ; za nauk. red. T. P. Halushkinoi. Kyiv: Instytut ekolohichnoho upravlinnia ta zbalansovanoho pryrodokorystuvannia, 2017. 154 s. URL: <http://www.dea.edu.ua/img/source/Book/1.pdf>
3. Derzhavna polityka staloho rozvytku na zasadakh «zelenoi» ekonomiky. *Analitichna zapyska*, 2013. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/derzhavna-politika-stalogo-rozvitku-na-zasadakh-zelenoi-ekonomiki>

4. «Zelena» ekonomika: vid hlobalnoi kontseptsii do realii mistsevoho rozvytku: monohrafiia. / N. V. Stukalo ta in. Dnipro, 2018. 352 s. URL: https://issuu.com/arthurmkrtyan/docs/_____05-04_
5. Kostenko V. H., Fedyshyn Ya. I., Holubovska O. V. Kontseptsiiia staloho rozvytku Ukrainy. Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii im. Gzhytskoho. 2013. T. 15. № 3(4). S. 387–391. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2013_15_3%284%29__64
6. Natsionalna dopovid Tsili staloho rozvytku: Ukraina. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/Natsionalna%20dopovid%20TsSR%20Ukrainy_lypen%202017%20u%20kr.pdf
7. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 722/2019 vid 30.09.2019 r. Ofitsiinyi visnyk Prezydenta Ukrainy. 2019. № 21. S. 17.
8. Stalyi rozvytok. URL: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/staluy-rozvutok.html>
9. Stratehiia staloho rozvytku «Ukraina-2020»: tsili, napriamy, priorityty. URL: <https://lawyersunion.org.ua/strategiya-stalogo-rozvytku-ukrayina-2020-tsili-napryamy-priorityty/>
10. Sustainable Development Goals. Knowledge platform: Voluntary National Review 2020. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/memberstates/ukraine>
11. UNITED NATIONS UKRAINE. Hlobalni tsili staloho rozvytku 2015–2030. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>